
Vukei Ira na Luvemu mera Rawa-ka Vinaka e Koronivuli

iDusidusi vei ira na iTubutubu

“Se cava ga na ivakatagedegede ni vuku eda mai rawata ena bula oqo,
ena tucake vata kei keda ni da sa tucake tale.

Ia kevaka e dua na tamata sa levu cake na ka e vulica ka kila ena bula
oqo ena nona gugumatua ka talairawarawa mai vua e dua tale, ena yaga
vakalevu cake sara vua ena vuravura sa bera mai.

Vunau kei na Veiyalayalati 130:18–19

Tabaki mai
Na Lotu i Jisu Karisito ni Yalododonu Edaidai
Salt Lake City, Utah

© 2020 mai na Intellectual Reserve, Inc.
All rights reserved.
Na iLavelave: 2/21
Ivakadewa ni *Help Your Children Succeed in School: Parent Guide*
Fijian
PD60012305 858
Tabaki e Amerika

Lewe ni iVola

Ni Sa Kidavaki Mai _____ **2**

iUlutaga

1: E Ka Bibi na Vuli _____ **3**

2: Vukei Ira na Luvemu me ra Vuli-ka _____ **7**

3: Eda sa Luve ni Kalou _____ **11**

4: Lalawataka na Takete Eso mo Vukei Ira Kina na Luvemu me ra Rawa-ka Vinaka _____ **15**

5: Vuli-ka Vata e Vale _____ **19**

2: Vakayagataki Vakavuku ni Gauna _____ **23**

7: Vukei Ira na Gone me ra Vakatotovototaka na Wiliwili, Volavola, kei na Veika Vakafika _____ **27**

8: Vukei Ira na Gone ena Nodra Vuli Lesoni e Vale _____ **31**

9: Mo Tiki ni Nodra Vuli na Luvemuni _____ **35**

Na Sala Eso mo Vukei Ira Kina na Luvemu mera Rawa-ka Vinaka e Koronivuli ka

Vakila ni ra Lomani _____ **39**

Ni sa Kidavaki Mai

Na idusidusi ni itubutubu oqo ena vukei iko mo vulica na sala mo vukei ira kina na luvemu ena nodra vuli e koronivuli kei na itikotiko e vale.

Era vuli na gone mai vei ira na itubutubu kei na qasenivuli. Era vuli-ka talega ena cakacaka, qito, kei na taro era taroga. E sa ka bibi na matavuvale ka veivukei vei ira na gone me ra vuli. Ni ra tokoni na gonelalai mai na matavuvale ena vuli, era na vakila na gone na marau ka ra na yalo vinaka me baleti ira. Era na vinakata talega me ra vulica e vuqa tale na ka.

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o vulica ni o wilika na idusidusi oqo. Masuta na veivuke mai vua na Tamada Vakalomalagi. Kevaka mada ga e sega ni levu na nomu vuli, e rawa ni o vukei ira tikoga na luvemu me ra vuli-ka. Ena vukei iko kei ira na luvemu na Turaga mo dou vuli-ka vata ni dou cakacaka, qito, veitalanoa vakai kemudou, kei na wiliwili.

Na iVakavakayagataki ni Dusidusi Oqo

E rawa ni ra vulica vata na itubutubu na idusidusi oqo, vata kei ira na luvadra, se vata kei ira na itubutubu tale eso. Sa rawa vei ira na iliuliu ni Lotu mera sureti ira na itubutubu me ra sota ka veitalanoataka na iulutaga ena idusidusi oqo. O ira na turaga kei na marama dauveiqaravi e rawa talega ni ra veitalanoataka na iulutaga e tiko ena idusidusi oqo vata kei ira na matavuvale era veiqaravi kaya.

Na Sala me Vulica Kina na iUlutaga Yadua

Vakamura na veikalawa oqo ni o vulica na iulutaga yadua ena idusidusi oqo:

1. Sureta eso tale me ra vulica vata kei iko, se vulica duadua na iulutaga.
2. Vakasamataka ka veitalanoataka na taro eso.
3. Wilika ka vakayacora na itaviqaravi.
4. Vakasamataka ka masulaka na veika o sa vulica.
5. Veitalanoataka na veika o sa vulica kei na nomu matavuvale.

1

E Ka Bibi na Vuli

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na vei itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. Era vuli vata tiko vakacava na matavuvale?
3. Na cava na vuna e bibi kina na vuli?"

Vulica

Sa tiki ni ituvatuva ni Kalou na vuli-ka. E cavuti ena ivolanikalou, "Dou vakasaqara mai na ivola vinaka na vosa ni yalomatua; dou vakasaqara na kila ka, io ena vuli kei na vakabauta" (Vunau kei na Veiyalayalati 88:118). Ni da vuli-ka ka tubu, eda na vulica eso tale na ka me baleta na ituvatuva ni Kalou me baleti keda.

O Jisu Karisito e ivakaraitaki cecere ni dua na dauvuli. E vakavulica vei keda na ivolanikalou ni o Jisu "sa tubu cake ena vuku" (Luke 2:52). Ena vakalougatataki iko na Tamada Vakalomalagi ka vukei iko mo vuli-ka. Ena vakalougatataki ira na luvemu o Koya ena nodra vulica ka muria na ivakaraitaki i Jisu.

E vakavuvulitaka o Peresitedi Gordon B. Hinckley ni "vuli sa idola ni kena dolavi na katuba ni madigi" ("Me Savasava Tikoga na Nomu Vakanananu," *Liaona*, Me 2007, 116). Sa kena ibalebale ogo ni vuli-ka e rawa ni vukei iko kei ira na luvemu me ra vulica na kila matau vovou. E rawa ni vukei iko mo vakavulici ira na tani ka qarava na nomu matavuvale.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka ka masulaka na veika o sa vulica. Vola na vakanananu cava ga e tiko vei iko se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Na cava o nanuma ni na vinakata na Turaga mo na cakava?

iTaviqaravi

Raica na vei itaba era toka e ra. Vakasamataka ka veivosakitaka na veika era cakava tiko na tamata ena vei taba yadua. Na cava na nomu nanuma ni na vukei ira vakacava na tamata ena vei itaba oqo na vuli kei na vuli-ka?

Veitalanoa kei Na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veivosakitaka na vei taro ka toka e ra. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka veirogorogoci.

- Ena vukei iko vakacava e koronivuli na nomu muria na ivakaraitaki nei Jisu?
- Ena vukea vakacava na nomu bula na vuli-ka?
- Na cava eda rawa ni cakava me da veivukei kina vakamatavuvale me da vuli-ka ka tubu?

2

Vukei Ira na Luvemu me ra Vuli-ka

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. Era vakavulici ira tiko vakacava na luvetra o ira na tina ena vei taba oqo?
3. Na cava e dua na ka o cakava mo vakavulici ira kina na luvemu?

Vuli-ka

Era dau kauwaitaki ira na luvadra na itubutubu ena vuqa sara na sala. O sa vakalougatataki ira na luvemu ena veisiga ena nomu vukei ira me ra vuli-ka. Ni ra vuli-ka na gone, era dau yalo vinaka me baleti ira vakataki ira ka ra gadreva me ra vuli-ka vakalevu cake.

Eso tale na tamata e rawa ni ra vukei ira na luvemu me ra vuli-ka, ia o ira na itubutubu era qasenivuli taumada ka vinaka duadua. Sa rawa ni o vukei ira na luvemu me ra kila ni ra na vakataka cake na Tamada Vakalomalagi kei na Luvena, o Jisu Karisito, ni ra vuli-ka.

Era dau raica matua na luvemu na vei ka o vakayacora. Ni ra raica ni o solia na gauna mo vuli-ka kina, era na kila ni sa ka bibi na vuli. E vuqa tu na sala e rawa ni o vakuria kina na nomu vuli-ka:

- Vulica na ivolanikalou.
- Wilika na vei ivola eso.
- Veitalanoataka kei ira na tamata na itukutuku ni vei ka e yaco tiko vakavolivoliti iko kei na vuravura.
- Mo vuli-ka vakalevu cake ka mo cakava vakavinaka kina na nomu cakacaka.
- Vuli-ka vakalevu cake ka mo rawa pepa mai kina ena kena koronivuli.
- Vulica eso na kila vakacakacaka vou.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica oti. Vola na vakanananu cava ga e tiko vei iko se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Na cava o nanuma ni na vinakata na Turaga mo na vakayacora? O na ivakaraitaki vakacava vei ira na luvemu ena nomu tomana tiko na nomu vuli-ka?

iTaviqaravi

O na vukei ira vakacava na lewe ni nomu matavuvale me ra vuli-ka? Tarogi ira na lewe ni nomu matavuvale ena veika era vinakata mera vulica kei na sala o na rawa ni vukei ira kina. Vola e ra na nodra isaunitaro.

Lewe ni Matavuvale	Na Cava era Gadreva me ra Kila?	E Rawa Vakacava ni o na Vukei Ira?
<i>iVakaraitaki</i> Derek (cauravou)	-Pasitaka na veitarogi me rawa ni toso ki na koronivuli torocake -Vulica vakavinaka cake na Vosa Vakavalagi	-Kila matua na tikinisiga ni veitarogi -Railesuva na vei ka ni vuli e vale -Vosa Vakavalagi ena neitou itikotiko

Veitalanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veitalanoataka na vei taro ka toka e ra. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogorogoci.

- Ena vukei keda vakacava na vuli-ka me da vakataka cake kina na Tamada Vakalomalagi?
- Eda na vukei ira vakacava na lewe ni matavuvale taucoko me ra vuli-ka ka tomana na nodra vuli?

3

Eda Sa Luve ni Kalou

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na vei itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. Na cava o rawa ni cakava mo vukei ira kina na luvemu mera kila ni ra sa luve ni Kalou?
3. Ena vukea vakacava na nodra rawa-ka e koronivuli ni ra kila ni ra luve ni Kalou?

Vulica

Vakavulica vei ira na luvemuni ni da sa luve ni Kalou. E rawa ni da yaco kece me da vakataki Koya ni da vuli-ka ka tubu. Vukei ira na luvemu me ra kila vakavinaka ni rawa ni ra rawa-ka e koronivuli baleta ni ra luve ni Kalou. Na vei vakasama ka toka e ra ena vukei ira na luvemu me ra rawa-ka vinaka e koronivuli:

Vakanamata Matua ena Vuli

Vukei ira na luvemu me ra lako ki koronivuli ka tiko e kea ena kena gauna. E dodonu me ra saga me ra lako ki koronivuli ena veisiga ka vakavakarau ki na veitarogi bibi.

Sasagataka Ena Nomu Igu

Vakavulici ira na luvemu me ra tovolea ena kena vinaka duadua ka me ra kakua ni soro ni sa dredre na veika eso.

Mo Talairawarawa

Vakavulici ira na luvemu mera talairawarawa ki na ivunau, nodra itubutubu, kei na lawa ni koronivuli. Era na vakalougatataki baleta ni ra sa talairawarawa.

Kerea na Veivuke.

Vakavulici ira na luvemu mera kere veivuke ka vuli mai vei ira na tani. Masu vata kei ira ni ra sega ni kila na sala me ra cakava kina e dua na ka.

Veitalanoa Kaya

Veitalanoa kei ira na luvemu, ka me ra kila ni ra na rawa ni ra lako mai vei iko ke ra vinakata na veivuke. Tarogi ira na veika e dredre tiko vei ira. Cakacaka vata me wali na vei leqa eso.

Vakabauti Iko Vakataki Iko

Vukei ira na luvemu me ra vakabauti ira vakataki ira ka vakasamataka na vakanananu vinaka. Ni ra vakasamataka na gone na veika vinaka me baleti ira, era na vakila ni ra na rawa-ka.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica. Vola na vakanananu cava ga e tiko vei iko se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Na cava o nanuma ni na vinakata na Turaga mo na vakayacora? Na cava o rawa ni cakava mo vukei ira kina na luvemu me ra rawa-ka vinaka e koronivuli?

iTaviqaravi

Eda sa luve ni Kalou, ka sa lomani keda o Koya. E lomani iko kei na nomuni matavuvale. Vakasamataka na sala e raici ira kina na lewe ni nomu matavuvale yadua na Kalou. Ena lomanibai ka soli toka e ra, vola e vica na malanivosa se droinitaka na iyaloalo me vakaraitaka e dua se rua na ka vinaka me baleta na tamata yadua ena nomu matavuvale. Wasea na vei ka oqo ki na nomu matavuvale;

iVakaraitaki

Kofi:

*E dau yalovinaka
o Priscilla.*

E dau marau o Fehi.

*O Sione e dua na
daukakacaka vakaukauwa.*

Droinitaka eso na nomu iyaloalo ka vola na nomu malanivosa ena vanua lala e ra:

Veitalanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veivosakitaka na vei taro ka toka e ra. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogorogoci.

- Ena vukei keda vakacava ena noda bula ni da kila ni Kalou e raici ira ka lomani ira na Luvena?
- Ena vukei iko vakacava ena nomu rawa-ka e koronivuli ni o kila ni ko sa luve ni Kalou?

4

Lalawataka na Takete mo Vukei Ira Kina na Luvemu mera Rawa-ka Vinaka

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na vei itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. Na cava e bibi kina na kena tiko na takete?
3. Na cava o vakila ni o rawata e dua na takete?

Vulica

Kevaka o via walia e dua na leqa se cakava e dua na ka, ena gadreva mo vakatulewataka na sala mo qarava kina. Oqo e vakatokai na lalawataki ni takete. Na nodra vukei na luvemu mera vulica mera cakava na takete ena vukei ira me ra rawa-ka.

O iko kei ira na luvemu e rawa ni dou biuta vata e dua na takete ena va na ikalawa rawarawa:

1. Vakasamataka
2. iTuvatuva
3. Cakava
4. Vakaraica Lesu

Raica na ivakaraitaki e ra mo kunea kina na sala eso e rawa ni na vukei iko kei iratou na luvemu ena lalawataki ni takete.

1.Vakasamataka:

Na cava o na gadreva me vakavinakataki se veisautaki?

Na luvequ yalewa e dau dredre vua na vulica na vei ka vaka fika. A kerei au me'u vukei koya, ia au sega ni vinaka ena vei ka vaka fika.

2.iTuvatuva:

Na ikalawa cava soti o gadreva mo vakayacora?

Au na veitalanoa kei nona qasenivuli kei ira na itubutubu tale eso me baleta na sala eso me vukei kina na luvequ yalewa ena vei ka vaka fika.

3.Cakava:

Na ikuri ni veivuke vakacava o na gadreva?

Au masuta na veituberi. Au vakila ni dodonu me'u veitalanoa kei na dua na lewenilotu ena noqu tabanalevu ka qasenivuli. A kaya ni na vakavulica na luvequ yalewa. Keirau a vakarautaka e dua na gauna me rau sota kina ena vei macawa.

4.Vakaraica lesu:

Na cava o sa vulica? O gadreva beka mo cakava e dua na lalawa vou se tomana tikoga na lalawa oqo?

Au gadreva me'u raica ena veisiga kei luvequ yalewa na sala e cakava tiko kina na nona lesoni ni vulici ni fika ka raillesuva na vei ka e vakavola.

Vakasamataka ka Masulaka

Lesuva na veika o sa vulica. Vola na vakanananu cava ga e tiko vei iko se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Na cava o nanuma ni na vinakata na Turaga mo na vulica? O na vakarautaka vakacava e dua na ivakaraitaki vei ira na luvemu ena nomu cakava ka vakacavara na takete?

4

Lalawataka na Takete mo Vukei Ira Kina na Luvemu mera Rawa-ka Vinaka

iTaviqaravi

Vakasamataka e dua na ka o via vakavinakataka se veisautaka. Vakayagataka na imatai ni rua na ikalawa mo lalawataka e dua na takete.

Ni o sa cakava oti na nomu ituvatuva, lesu tale mai ki na itaviqaravi oqo ka vakacavara na rua na ikalawa e tarava:

1.Vakasamataka

Na cava o gadreva mo vakavinakataka se veisautaka?

2.iTuvatuva:

O na vakavinakataka se cakava vakacava na veisau? Na ikalawa cava soti o gadreva mo na vakayacora?

3.Cakava:

Sa vukei iko vakacava na nomu vakabauti Jisu Karisito mo rawata kina na nomu takete? Na ikuri ni veivuke vakacava o na gadreva?

4.Vakasamataka lesu

Na cava o sa vulica? O gadreva beka mo lalawataka e dua na takete vou se mo tomana tikoga na takete oqo?

Veitalanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogoci.

- Vukei ira na luvemu mera lalawataka e dua na takete. Masu vata mera kila na ka mera na vakayacora.
 - Vola na takete ni gone yadua e ra. Veivosakitaka na sala o na vukei ira yadua kina na gone mera rawata na nodra takete.
-
-
-

5

Vuli-ka Vata e Vale

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na vei taba oqo. Na cava o raica kina?
2. Era vuli vakacava na gone ena cakacaka kei na qito vata?
3. Na cava o dau cakava vei ira na luvemu me ikuri ni veika era vulica mai koronivuli?

Vulica

Na matavuvale e rawa ni cakava na itikotiko me vanua ena rawa ni vukei ira kina na Yalo Tabu mera vuli-ka. E rawa mera veitalanoataki Jisu Karisito ka tovolea mera vakataki Koya vakalevu cake. E rawa ni o vakayacora e vuqa na ka mo sureta kina na Yalo Tabu ki na nomu vale ka vakaqacacotaka na nomu matavuvale. E rawa ni o masu ka wilika vakamatavuvale na ivolanikalou ena veisiga, bulataka na kosipeli, ka qaravi ira na tani.

Ni sa tiko e loma ni nomu vale na Yalo Tabu, era na veimaliwai ena veilomani kei na loloma na nomu matavuvale. Ni ra vakila na luvemu ni ra sa lomani, era na vakila na veitokoni era gadreva mera qaqa kina.

Na veika ogo ena vukea na nomuni vale me vanua ni loloma kei na vuli-ka:

- Mo dauvosota.
- Tovolea mo kakua ni dau cudru.
- Solia na gauna mo dou tiko vata.
- Dau marautaka na ka.
- Vakarorogo vakavinaka.
- Vakacaucautaki ira na luvemu ni ra saga mera vuli-ka.
- Vakayagataka na vosa vinaka.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica. Vola na nomu vakanananu se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Na cava o nanuma ni vinakata na Turaga mo na cakava? Na cava soti o rawa ni cakava se mo vakaraitaka kina na nomu loloma ena nomu vuvale?

iTaviqaravi

Vakasamataka na veika ena vukea na nomu vuvale me vakasinaiti ena loloma. Vola e rua se tolu na vakasama ni veika eda raica, rogoca, ka vakila kevaka e vakasinaiti na noda itikotiko ena loloma.

 Na cava o raica ni o rai wavokita na nomu itikotiko?	 Na cava o rogoca ni ra veiwasei taka tiko na lewe ni matavuvale?	 Na cava era vakila na lewe ni matavuvale ni ra tiko e vale?
<ul style="list-style-type: none"> ▪ iVakaraitaki: Era veivukei vakai ira na tamata. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ iVakaraitaki: Vosa ena yalovinaka. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ iVakaraitaki: Era vakila ni ra lomani.

Vukei ira na luvemu ena gauna e dredre kina vei ira na vei ka eso. Oqo e dua na ivakaraitaki ni sala o rawa ni vakaraitaka kina na loloma kevaka e lako curuma tiko na dredre na nomu goneyalewa:

A dabeca na nona veitarogi levu na nomu goneyalewa. A cakacaka vakaukauwa sara o koya. La e a sega ni vinaka na maka ka rawata ka yalo rarawa kina o koya. E sa na dabeca tale kina o koya na veitarogi oqo ena ono na vula mai muri. Mo na sauma tale na isau vakailavo ni veitarogi.

E sega ni ka rawarawa oqo. Drau rarawa ruarua kei luvemu yalewa. Oqo eso na ka o rawa ni tukuna vua mo vakaraitaka kina na nomu loloma:

- Au lomani iko. Au kila ni o a cakacaka vakaukauwa sara. Au na tiko qo me baleti iko.
- Au rarawa ni o a sega ni rawata e dua na maka levu ena veitarogi. Au kila ni mositi iko sara oqo. Na cava me'u cakava me'u vukei iko kina?

Veitalanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veivosakitaka na vei taro e sa toka e ra. Kerea na lewe ni matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogoci.

- Na cava eda rawa ni cakava vakamatavuvale me rawa ni tiko vakawasoma kina na Yalo Tabu ena noda vale?
- E rawa vakacava ni da vakaraitaka na loloma kei na veidokai?
- Ena vukei keda vakacava ena noda vuli-ka ni tiko na loloma ena noda itikotiko?

6

Vakayagataki Vakavuku ni Gauna

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na vei itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. Na veika cava soti ena nomu bula e bibi duadua?
3. Ena rawa vakacava mo vakalevutaka na vakayagataki ni gauna ena veika e bibi kivei iko kei na nomu matavuvale?

Vulica

Na Gauna e sa iSolisoli mai na Tamada Vakalomalagi Sa dodonu meda liaca vakavinaka sara na noda vakayagataka na noda gauna. E vuqa tu na sala me vakayagataki kina na gauna e veisiga. Eda cakacaka, qito, vakarautaki kakana, masu, qaravi itavi, vuli, kei na vakayacori ni vuqa tale na ka. E dodonu meda digitaka na sala vinaka duadua eda vakayagataka kina na noda gauna.

Biuta vata e dua na ituvatuva me vukei iko mo vakayagataka vakavinaka kina na nomu gauna. Vakasamataka na veika mo na vakayacora e veisiga. Na cava soti e bibi duadua? Na cava era sega soti ni bibi? Tuvanaka mo cakava taumada na veika bibi duadua. Vakalailaitaka na gauna e vakayagataki ena veika e sega ni bibi ka sega ni vukei iko kei na nomu matavuvale mo dou yacova kina na nomudou takete.

E rawa ni dou veitalanoataka vakawasoma vaka matavuvale na veika e bibi. E rawa ni o biuta vata e dua na ituvatuva mo dou veivukei kina ena vakayagataki vakavuku ni nomudou gauna.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica. Vola na nomu vakanananu se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Na cava e bibi duadua ena nomu bula? Na sala cava beka e rawa ni o vakalevutaka na vakayagataki ni gauna mo qarava kina na veika e bibi duadua ena nomu bula?

6

Vakayagataki Vakavuku ni Gauna

iTaviqaravi

E vuqa sara na sala eda vakayagataka kina na noda gauna. Oqo eso na ka o rawa ni cakava e veisiga:

Wilika na ivolanikalou	Masu	Vukei ira na luvemu ena vuli-ka
Sarava na TV	Vakayagataka na nomu talevoni	Vakarautaki kakana
Lako ki na makete	Samaka na vale.	Cakacaka
Cakava na nomu cakacaka ni veikacivi ni lotu	Qito	Vuli Lesoni

O qarava e vuqa tale na ka ena veisiga. Vakasamataka na veika kece o qarava.

Na cava e rua se tolu na ka o via vakayagataka **vakalevu cake na gauna** kina?

Na cava e rua se tolu na ka o via vakayagataka **vakalailai na gauna** kina?

Talanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veivosakitaka na vei taro ka toka e ra. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogoci.

- Na veika cava soti e bibi duadua ki na noda matavuvale?
- Na cava e rawa ni da cakava vakamatavuvale me vakayagataki vakavinaka cake kina na noda gauna ena kena qaravi na veika e bibi vei keda?
- Ena rawa ni da veivukei vakacava ena vakayagataki vinaka ni gauna?

7

Vukei Ira na Gone mera Vakatotovotoka na Wilivola, Volavola, kei na Veika Vakafika

Taro me Veitalanoataki

1. Raici ira mada na vei itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. Na cava o nanuma era vakila na gone me baleta na vuli-ka?
3. O na vukei ira vakacava na luvemu mera vuli e veisiga?

Vulica

Era vulica na gone e vuqa na ka e koronivuli. E rawa ni ra vakatotototo e vale me vukea na kena kasa na veika era sa vulica tiko. Oqo eso na sala mera vukei kina na luvemuni mera vakatotototaka na wilivola, volavola, kei na veika vakafika ena veisiga:

Wilivola

Na wilivola sa dua na sala bibi era vuli kina na gone. O ira na itubutubu e rawa ni vukei ira na luvendra mera kila na kena yaga vei ira na wilivola e koronivuli kei na nodra bula. E rawa ni ra vulica na gone mera wilivola vakavinaka cake ena nodra wilika vakai ira se wilivola e cake vei ira na tani ena veisiga. E rawa ni o kerei ira na luvemu mera wilivola vei iko ni o vakarautaka tiko na kakana se ni o cakacaka tiko ena nomu vale. E rawa talega ni o kerei ira mera wilika na vosa se tikina eso ena ivolanikalou. O ira na gone qase cake e rawa ni ra wilivola vei ira na tacidra kei na ganedra gone.

Volavola

Na volavola e rawa ni vukei ira na gone mera vakasama ka vuli-ka. Ni ra volavola, sa rawa vei ira na gone mera wasea na nodra vakasama ka vakayagataka na veivosava vovou. E rawa ni o kerei ira na luvemu mera volavola vakalailai e veisiga. Eso na gone era taleitaka na vola italanoa. Eso era taleitaka mera vola itukutukutaka na veika e yaco vei ira. Kerei ira na luvemu mera wilika vei iko na veika era sa vola.

Veika Vakafika

Na vulici ni kila-ka vakafika e ka rui bibi sara. Na kila-ka oqo era vakayagataki ena tara vale, vakasaqa, kei na veitiki tale eso ni bula e veisiga. E vuqa na gone era nanuma ni veika vakafika e dredre. E sega ni dodonu me vaka kina. E rawa ni o vukei ira na luvemu mera vuli veika vakafika ena veisiga. Kerei ira na luvemu mera wilika na ilavo se sauma na veika eso ena makete. Kerei ira mera wilika na veika e vale se ni o vakabuta kakana. Oqo ena vukei ira mera vakasamataka na vei naba kei na sala era vakayagataka kina na veika vakafika ena veisiga.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica. Vola na nomu vakanananu se na vakasama e vu mai vua na Yalotabu. O sa vukei ira tiko vakacava na luvemu mera vakatotovotaka na wilivola, volavola, kei na veika vakafika ena veisiga?

iTaviqaravi

Raica na lisi ka koto era. Toqa e dua na maka ni jeke (✓) ena kato e toka tikiva na veika o na via cakava vei ira na luvemu.

 Wilivola e Vale Vata kei ira na luvemuni.	 Volavola e Vale Kerei ira na luvemu mera:	 Na Veika Vakafika e Vale Tekivu vei ira na luvemuni.
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Wilika i cake e dua na ivola. ☐ Wilika na ivakatakilakila ni veika eso. ☐ Mo ni wilika vakaveitarataravi na ivolanikalou. ☐ Wilika na ivakatakilakila ena gaunisala. ☐ Cavuta na yaca ni matanivola era raica. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Droinitaka na iyaloalo ka tukuna vei iko na veika e baleta. ☐ Vola na ivola eso. ☐ Vola na italanoa eso. ☐ Vola na yacadra na lewe ni matavuvale. ☐ Volavola ena nomu volaniveisiga 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Wilika na veika ena makete. ☐ Vakarautaka na kakana me vakasaqari ni o vakasasaqa tiko. ☐ Vakuria ka kauta laivi na naba. ☐ Vakatotovotaka vata e dua na leqa vakafika. ☐ Wilika na gauna ena kaloko.

Veitalanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veivosakitaka na vei taro ka toka e ra. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogoci.

- Na cava e so na ka o sa vulica tiko e koronivuli?
- E rawa meda veivukei vakacava meda wilivola ka volavola e veisiga?
- E rawa vakacava ni da veivukei vakai keda vakafika ena veisiga?

8

Vukei Ira na Gone ena Nodra Vuli Lesoni e Vale

Taro me Veitalanoataki

1. "Raici ira mada na vei itaba oqo. Na cava o raica kina?"
2. O na vukei ira vakacava na luvemu ena nodra vuli lesoni e vale?
3. O cei e rawa ni veivuke ena nodra lesoni ni vuli na luvemu kevaka e sa rui dredre vei iko mo veivuke?

Vulica

Ena so na gauna na ka era vulica na luvemu e koronivuli e dredre sara vei iko mo kila vinaka ka veivuke kina. E sega ni dua na ka kevaka o sega ni kila na veika kece. E levu sara na ka o sa rawa tikoga ni vukei ira kina na luvemu e koronivuli.

Cakacaka ni Vuli

Vakavulici ira na luvemu mera vuli lesoni ena veisiga. Kevaka e tiko na lesoni ni vuli nodra na luvemu e dodonu mera vakacavara e vale, vukei ira ena kena cakacakataki. E rawa ni o vukei ira na luvemu mera cakava e dua na ituvatua me vakacavari kina na lesoni ni vuli ena kena gauna. E rawa ni veivuke kevaka e soli vei ira na gone e dua na gauna ni vakanomodi kei na vanua mera vuli kina e vale. E rawa ni o vukei ira na luvemu mera taroga e dua na qasenivuli, itokani, se dua tale na uabula me veivuke kevaka sa rui dredre na nodra lesoni ni vuli.

Veitarogi

Tarogi ira na luvemu kevaka era kila na veika era sa vulica tiko. Tarogi ira na cava era gadreva mera kila me baleta na veitarogi. Kevaka era gadreva na veivuke, e rawa ni o veitalanoa kei ira na nodra qasenivuli se mera kere veivuke vei ira na nodra qasenivuli.

E rawa ni o vukei ira na luvemu mera vuli lesoni ni vakavakarau ki na veitarogi ena nodra sauma na taro ni veitarogi sa oti. E rawa talega ni o masulaka vata na veivuke. Tovolea mo vakani ka vagunuvi ira ni bera nira veitarogi me rawa nira vakasama vinaka ka sega ni via kana. Tukuna vei ira na luvemu ni o vakabauti ira ka ni o lomani ira kevaka sara mada ga era sega ni na maka vinaka ena nodra veitarogi.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica. Vola na nomu vakanananu se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. O na vukei ira vakacava na luvemu mera vuli lesoni ka vakavakarau ki na veitarogi?

iTaviqaravi

Raica na lisi ka koto e ra. Toqa e dua na maka ni jeke (✓) ena kato e toka tikiva na veika o na via cakava vata kei ira na luvemu.

 Vuli Lesoni e Vale	 Vakavakarau ni Veitarogi
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Tarogi ira na luvemu na cava era sa vulica tiko. ☐ Veivuke ena nodra vuli lesoni na luvemu. ☐ Tovolea mo kunea e dua na gauna kei na vanua mera vuli lesoni kina na luvemuni. ☐ Tarogi ira na luvemu ena gauna e dodonu me soli kina vei ira na nodra qasenivuli na nodra cakacaka ni vuli. ☐ Kevaka era gadreva na veivuke, mera kere veivuke na luvemu vua e dua na itokani se dua na qasenivuli. ☐ Masulaka mo kila na sala mo vukei ira kina na luvemu. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Tarogi ira na luvemu kevaka era kila na veika era sa vulica tiko. ☐ Tarogi ira na luvemu na cava era gadreva mera kila me baleta na nodra veitarogi. ☐ Mera vulica na luvemu na taro ni veitarogi sa oti. ☐ Solia vei ira na luvemu na kakana kei na wai ni bera nira veitarogi. ☐ Tukuna vei ira na luvemu ni o lomani ira kevaka era na sega ni maka vinaka ena nodra veitarogi.

Veitalanoa kei na Nomu Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veivosakitaka na vei taro ka toka e ra. Kerea na lewe ni nomu matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogoci.

- Eda na vukei ira vakacava na lewe ni matavuvale ena nodra vuli lesoni?
- Na cava eda rawa ni cakava meda vukei ira kina na lewe ni matavuvale mera vakavakarau ki na nodra veitarogi?
- E vei na vanua e rawa ni ra vuli lesoni kina na lewe ni matavuvale e vale?

9

Mo Tiki ni Nodra Vuli na Luvemu

Taro mera Veitalanoataki

1. Raici ira mada na itaba oqo. Na cava o raica kina?
2. E rawa vakacava mo tiki ni nodra vuli na luvemu?
3. Era na tarogi ira vakacava na nodra qasenivuli o ira na luvemu kevaka era sega ni taura matata na lesoni?

Vuli-ka

E rawa ni o veitalanoa kei ira na luvemu, cakacaka vata kei ira, qito vata kei ira, wilivola vata kei ira, ka vakarorogo vei ira. Oqo ena vukei ira na luvemu mera vakila ni ra lomani. E rawa talega ni o tarogi vei ira na veika e ra sa vulica tiko e koronivuli. Tarogi ira se cava e rawarawa vei ira. Tarogi ira se cava e dredre. Taroga vei ira na nodra nanuma me baleti ira na nodra qasenivuli. Kevaka o nanuma ni na vukei ira na luvemu, kerei ira na nodra qasenivuli kevaka o rawa ni veitalanoa kei ira.

Era dau taleitaka na qasenivuli ni ra veitalanoa kaya kei ira na itubutubu ka me ra tarogi ena sala e rawa ni ra vukei ira kina na luvedra mera caka vinaka e koronivuli.

Ni bera ni o sota kei ira na qasenivuli, vola na taro eso o na via tarogi ira kina. Oqo eso na ka e rawa ni o vakayacora:

1. Vakavinavinakataki ira na qasenivuli ena nodra veivakavulici vei ira na luvemu.
2. Tarogi ira na qasenivuli se e vakaevei tiko na na nodra vakaitavi na luvemu ena nodra kalasi.
3. Tarogi ira na qasenivuli ena sala o na rawa ni vukei ira kina na luvemu mera na caka vinaka cake e koronivuli.
4. Tarogi ira na qasenivuli kevaka e tiko eso na tikinisiga bibi mo kila.

Kevaka o sega ni rawa ni sotavi ira na qasenivuli, sa rawa ni o veitaratara kei ira ena dua vei ira na sala oqo:

- Vakauta ena tex e dua na itukutuku.
- Vakauta e dua na imeli
- Veitalanoa ena talevoni.
- Vola e dua na ivola.

Era lewe vuqa era vukei ira na luvemu ena vuli ena veisiga. Vakasamataki ira tale eso o na rawa ni veitalanoa kaya me baleta na nodra vuli na luvemu.

Vakasamataka ka Masulaka

Vakasamataka na veika o sa vulica. Vola na nomu vakanananu se na vakasama eso e vu mai vua na Yalo Tabu. Ena vukei ira vakacava na luvemu na nomu veitalanoataka kei na so tale me baleta na nodra vuli ka me na vinaka cake kina na nodra kila-ka?

iTaviqaravi

Vola e tolu na ka o na via taroga se veitalanoataka kei na nodra qasenivuli na luvemu se eso tale era veivuke ena nodra vuli.

Veitalanoa kei na Matavuvale

Veitalanoataka kei na nomu matavuvale na veika o sa vulica. Veitalanoataka na taro eso oqo. Kerea na lewe ni matavuvale mera wasea na nodra vakasama ka mera veirogoci.

- O cei so ena noda bula e vukei keda meda vuli-ka?
- Era veivuke vakacava na tani vei ira na lewe ni matavuvale yadua e koronivuli?

Na Sala Eso mo Vukei Ira Kina na Luvemu me ra Rawa-ka Vinaka e Koronivuli ka Vakila ni ra sa Lomani

- Vakavulica ka vakaraitaka vei ira na luvemu ni kila-ka ena vukei ira mera vakataki Jisu Karisito vakalevu cake.
- Vukei ira na luvemu mera kila ni ra luvena na Kalou ka rawa ni ra vuli ka tubu.

- Vosa vei ira na luvemuni ena loloma kei na yalovinaka, ka vukei ira mera dau tovolea tikoga.
- Tukuna vei ira na luvemu ni o vakabauti ira ka dau lomani ira tikoga.

- Tuva takete kei ira na luvemu me vukei ira mera vakayagataka vakavuku na nodra gauna.
- Vukei ira na luvemu mera vakatovotovotaka na wilivola, volavola, kei na veika vakafika e veisiga.

- Vukei ira na luvemu mera vakavakarau ki na vuli kei na veitarogi.
- Veitalanoa kei ira na nodratou qasenivuli na luvemu kei ira tale eso era veivukei ena nodratou vuli.

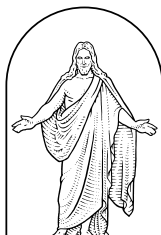
9

Mo Tiki ni Nodra Vuli na Luvevu

Vola eso na ka bibi o sa vulica mai na idusidusi oqo.

“Na veikacivi mo dua na itubutubu e oka kina na isolisoli mo veivakavulici ena sala e dodonu vei iko kei ira na luvemu” (Robert D. Hales, “Lako Mai, Mo Muri Au’ ena Nomu Vakatotaki Iko ena Loloma kei na Veiqaravi Va-Karisito,” *Liaona*, Nove. 2016, 23).

NA LOTU I
JISU KARISITO
NI YALODODONU EDAIDAI

FIJIAN

4 0217968858 2

17968 858